

Teftâzânî (Öl. 792/1390) | Yusuf Kale

İDE AKADEMİ DÖNEM ÖDEVİ 2020-2021

Horasan bölgesinde yer alan Teftâzân kasabasında doğan Sa'düddîn Mes'ûd b. Fahriddîn Ömer b. Burhâneddîn Abdillâh el-Herevî el-Horâsânî et-Teftâzânî'nin doğum tarihi hakkında kaynaklarda hicrî 712 ve 722 olmak üzere iki farklı tarih gösterilmektedir. [1] Arap dili ve edebiyatı, kelâm, fıkıh, fıkıh usûlü ve mantık gibi ilimler başta olmak üzere pek çok ilim dalında bilgi sahibi olan Teftâzânî (öl. 792/1390), Adudüddin el-Îcî (öl. 756/1355), Kutbüddin er-Râzî (öl. 766/1365) gibi âlimlerden ders almıştır. Teftâzânî'nin (öl. 792/1390) öğrencileri arasında Hüsameddin Hasan b. Ali el-Ebîverdî (öl. 816/1413), Burhaneddin Haydar el-Hafî el-Herevî (öl. 829/1426), Alâeddin Ali b. Musa er-Rûmî (öl. 841/1438), Lütfullah es-Semerkindî (öl. 860/1450), Şehâbeddin Muhammed el-Câcermî, Kara Dâvud gibi âlimler bulunmaktadır. Horasan, Mâverâünnehir ve Hârizm gibi çeşitli ilim merkezlerini dolaşan Teftâzânî (öl. 792/1390), Timur'un Hârizm'î ele geçirmesinden sonra onunla birlikte Semerkant'a gitmiş, burada büyük itibar görüp dersler vermiş, aynı şekilde Timur tarafından Semerkant'a getirilen Seyyid Şerîf el-Cürcânî (öl. 816/1413) ile burada tanışarak onunla ilmî münazaralarda bulunmuştur. Eserlerinde mezhebini açık bir şekilde beyan etmemesi, Şâfiî ve Hanefî mezheplerinde eser kaleme almış olması gibi sebeplerle bazı âlimlerce Hanefî, bazıları tarafından Şâfiî kabul edilmiştir. 792/1390 yılında Semerkant'da vefât etmiş ve Serahs şehrine defnedilmiştir. Bazı kaynaklarda vefâtıyla ilgili hicrî 791 ve 793 tarihleri zikredilmektedir. [2]

ESERLERİ

Teftâzânî'nin (öl. 792/1390) fıkıh ve fıkıh usûlüne dair eserlerinden bazıları şunlardır: et-Telvîh ilâ keşfi hakâ'iki't-Tenkîh , Miftâhu'l-fıkh , Hâşiye 'alâ Şerhi Muhtasari'l-Müntehâ , Şerhu Telhîsi'l-Câmi'î'l-kebîr . [3]

Kitabü't-Telvîh

Kitabü't-Telvîh , Sadrüşşerîa'nın (öl. 747/1346) Tenkihu'l-usûl isimli eseri ve buna yazdığı et-Tavzîh fî halli gavâmizi't-Tenkîh isimli metni üzerine kaleme alınan bir hâşiyedir. Literatürde kısaca et-Telvîh diye atıfta bulunulan esere müellif diğer kitaplarında Şerhu't-Tenkîh ismiyle çeşitli atıfta bulunmuştur. [4] Müellif eserin yazımını 29 Zilkade 758 (13 Kasım 1357) yılında Tûs şehrine bağlı Gülistânîtürkistan köyünde tamamlamıştır. Teftâzânî (öl. 792/1390) et-Telvîh 'in asıl kaynaklarını oluşturan metinlerin isimlerini mukaddimede içinde birer kelime ile kafiyeyle bir şekilde vermektedir. Sadrüşşerîa'nın dünyada iken gerek metin gerekse şerh üzerinde bazı değişiklikler yaptığı kaydedilmektedir. Teftâzânî (öl. 792/1390) bu kitabını yazarken söz konusu bazı değişikliklere atıfta bulunduğu görülmektedir. Mesela Sadrüşşerîa'ya yöneltilen eleştiriler sebebiyle et-Telvîh özellikle Hanefî ilim çevresinde büyük ilgi görmüş, ortaya koyduğu tartışmalardan dolayı daha sonraki usûl-i fıkıh literatürüne esaslı etki etmiştir. [5] Teftâzânî'nin et-Telvîh 'i Kadî Burhâneddin (öl. 800/1398), Şehâbeddin Mercânî (öl. 1818/1889) ve Nûrullah el-Hârizmî gibi pek çok müellif tarafından şiddetli eleştirilere maruz kalmıştır. Teftâzânî'nin (öl. 792/1390) et-Telvîh 'i üzerine başka müellifler tarafından çoğu yarım kalmış hâşiye ve ta'lik çalışmaları mevcuttur. [6] Hâşiye kaleme alanların başlıcaları şunlardır: Kadî Burhâneddin (öl. 800/1398), Seyyid Şerîf el-Cürcânî (öl. 816/1413), Hızır Şah b. Abdülatif Menteşevî (öl. 853/1449), Hayâlî Musannifek (öl. 875/1470), Ali Kuşçu (öl. 879/1474), Molla Hüsrev (öl. 885/1480), Alâeddin et-Tûsî (öl. 887/1482), Ebû'l-Kasım es-Semerkindî (öl. 888/1483), Fenârî Hasan Çelebi (öl. 891/1486), Nizâmeddin Osman b. Abdullah el-Hitâî (öl. 901/ 1496), Hafîdü't-Teftâzânî Seyfeddin Ahmed b. Yahyâ el-Herevî (öl. 916/1510), Kemalpaşazâde (öl. 940/1534), Seydî Ahmed b. Abdullah el-Kırîmî (öl. 999/1591) ve başka âlimler hâşiye kaleme almışlardır". [7]

Sivas Ziya Bey Kütüphanesi'nde 3996 demirbaş numarası ile kayıtlı olan nüsha Arapça yazılmış olup 168 varak, 13 satırdan oluşmakta ve istinsah tarihi bilinmemektedir. Nesih yazı özelliğine sahip 25×16, 15×8.5 ölçüsünde, dış kaplaması da deridir. Eserin 1a kısmında sahibinin Kâşif Ahmed Ağa olduğu yazılmıştır. [8] Eserin ilk konu başlığı kitâbü't-tahâre, son konu başlığı kitâbü'l-ferâiz'dir. "Fasil" ve "bâb" başlıkları kırmızı mürekkep ile

yazılmıştır. Kırmızı mürekkep ile üstü çizili kelimeler bulunmaktadır. Ayrıca bazı harflere hareke verilmesi dikkat çekmektedir. Eserin son varağı eksiktir. [9] Metnin altına ve kenarındaki boş yerlere bir takım açıklayıcı notlar düşülmüştür. Sayfa kenarları tahrip olduğundan kenarlara yapılan açıklamalar okunamamaktadır. [10] Kütüphane kayıtlarına göre 3996 demirbaş numaralı Kitabü't Telvîh müellifi Muzaferüddin İbnü's-Sââtî (öl. 692/1295) olarak kaydedilmiş, ancak incelememiz sonucunda Teftâzânî'ye (öl. 792/1390) ait olduğunu tespit ettik. Farklı kütüphanelerde esere ait tespit edilebilen nüshalar şunlardır: Ankara Millet Ktp., Adana İl H. Ktp., nr. 171, nr. 174, nr. 323, 886; Amasya Beyazıt İl H. Ktp., nr. 226, nr. 399/1, 399/2, 400, 401, 402, 406, 542, 1256, 1380; Süleymaniye Ktp., Aşirefendi, nr. 79.

[1] Şükrü Özen, "Teftâzânî", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (İstanbul: TDV Yayınları, 2011), 25/299-308; Özel, Hanefî Fıkıh Âlimleri , 158-159.

[2] Leknevî, Ebü'l-Hasenât Muhammed Abdülhay b. Muhammed. el-Fevâ'idü'l-behiyye fî terâcim'l-Hanefiyye . Kahire: Darü'l-Kitabi'l-İslami, 1324, 135; Ziriklî, Hayreddin. el-A'lâm . IV/ Dârü'l-İlm li'l-Melâyîn, Beyrut, 2002, 7/219; Kehhâle, Ömer Rızâ. Mu'ucemü'l-müellifin . Mektebetü'l-Müsennâ, Beyrut, t.y, 3/849; Suyûtî, Celaledin. Buğyetü'l-vu'at . thk. Muhammed Ebü'l-Fadl İbrahim, 2/el-Mektebetü'l-Asriyye, Lübnan, t.y, 2, 285; Mehmet, Boynukalın, Fıkıh Usulü Âlimleri ve Eserleri . İstanbul: İFAV yayınları, 2017, 278; Özen, "Teftâzânî", 25/304-308; Ahmet Özel, Hanefî Fıkıh Âlimleri. Ankara: TDV Yayınları, 4. Basım, 2014, 158-159.

[3] Özen, "Teftâzânî", 25/304-308; Özel, Hanefî Fıkıh Âlimleri , 158-159. Leknevî, el-Fevâ'idü'l-behiyye , 135; Ziriklî, el-A'lâm , 7/219; Kehhâle, Mu'cemü'l-müellifin , 3/849; Suyûtî, Buğyetü'l-vu'at , 2/285; Özel, Hanefî Fıkıh Âlimleri , 159-161; Boynukalın, Fıkıh Usulü Âlimleri ve Eserleri , 278.

[4] Özen, "Teftâzânî", 25/304-308.

[5] Özen, "Teftâzânî", 25/304-308.

[6] Halis Demir, "Ziya Bey Yazma Eser Kütüphanesi'ndeki Fıkıhla ilgili Kitaplar ve Risaleler". Tahkik İslami İlimler Araştırma ve Neşir Dergisi . 1/2, (2018), 194.

[7] Leknevî , el-Fevâ'idü'l-behiyye , 135; Ziriklî Hayrettin, el-A'lâm 8/113; Suyûtî, Buğyetü'l-vu'at , 391; Özen, "Teftâzânî", 25/304-308; Özel, Hanefî Fıkıh Âlimleri , 159; Boynukalın, Fıkıh Usulü Âlimleri ve Eserleri , 278.

[8] Sa'düddin Mes'ûd b. Fahriddin Ömer b. Burhâniddin Abdillâh el-Herevî el-Horâsânî et-Teftâzânî, Kitabü't-Telvih (Sivas: Ziya Bey Kütüphanesi, 3996), 1a-168b.

[9] Teftâzânî, Kitabü't-Telvih (Sivas: Ziya Bey Kütüphanesi. 3996), 169b.

[10] Teftâzânî, Kitabü't-Telvih (Sivas: Ziya Bey Kütüphanesi, 3996), 168b.